

Tartolinna

Koggoduste nõuuandminne, kuis linna-waeste eest tulleks hoolt kanda.

1) Keit holkandminne waeste eest nõudko eesiteks waesid ihho polest aitada, siis ka hinge polest neile abbi saata, et waesed wõtaksid maiade sees ausaste ning puhtaste ellada, kolis ning kirrikus käia, Jummalala sõnna luggeda ning palwet piddada.

2) Keit holkandminne waeste eest ihho polest saatko sedda, et waesed wõtaksid, ni paljo kui igganes wõimalik, ennesele omma tööteggemisse läbbi omma leiba saata.

3) Üksti ei ja waese eest heaste hoolt kandma, kui temma ei olle enne waese ello-
kõrra ning jüddamelouga tutwaks sanud.

4) Gesotjast tulleb keit kerjamist ning santimist kõwwaste keelda. Kes kerjawad ning santimwad, lähhawad kergemelelissjeks, kawwalaks ning laisaks, ja kes kerjajatele ning santidele andid andwad, arwawad omma annette läbbi holkandmissjests waeste eest peäsewat.

5) Kes Jõsanda käsjo möda liggimest tahhab armastada, näitko keigeesiteks keigelähhemale armu. Sepärrast aitko keigeesiteks waeste suggulaesjed waesid.

6) Nahha, leib, ride sago wast siis waestele antud, kui nemmad ni wiggaseks ehk kõhnaks ehk wannaks sanud, et nemmad tööd tehha ennam ei jõua ehk ommete omma tööteggemisse läbbi ennam ei ja ennesele ni paljo leiba murretseda, kui neile ning nende ommakstele ihhotoidusjeks ning tarwidusjeks ärrakullub.

7) Kes weel jõuab nattokest tööd tehha, se sago tööle pantud, ja mis temma omma tööteggemisse läbbi ei jõua ennesele ehk ommakstele saata, se sago temmale antud. Omma leib olgo iggauhhel maggusam, kui wooras.

8) Kellel tö pudub, sellele sago tö antud. Kes tööd põlgab, se sago töle sunnitud.

9) Seddawisi waeste eest hoolt kanda ei wõi muido kui agga siis, kui keit koggodusse liikmed ühte nõuu löwad, ja sedda tööd koggodusse polest tallitawad. Sellegipärrast ärra sago kohtuüllematte holkandminne waeste eest

mitte keeltud koggodusse holkandmissje läbbi, maid kohtuüllemad ning koggodusse liikmed leppigo teine teisega, ühhes nõuus waeste eest murret piddada.

10) Keelmatta jägo iggauhhe koggodusse liikmele nende waeste eest, kes ommast waesusjests habbenewad, omma käe peäl hoolt kanda, ilma et sedda asja koggodussele teada antakse.

11) Ehk kül iggauhhe koggodusse liikme kohhus ning kõrd on, waeste eest hoolt kanda, siis ommeti ei sünni ei ühtegi koggodusse liikmet holkandmissjele sunnida. Mis armus tegewast ning wäggewast usjust ei tulle, on pat.

12) Koggodusse holkandminne waeste eest ei wõi ilmaseadmatta mitte eddasi minna. „Keit sündko ausaste ja wisi pärrast“ 1 Kor. 14, 40. Kui iggauks omma arwamisse möda tahhaks waeste eest hoolt kanda, siis saaks holkandminne pea lonti minnema.

13) Et holkandminne waeste eest mitmesuggune on, olgo ka holkandjad mitmesuggused: pärris holkandjad, üllewaatjad, abbilissjed. Need sago koggodussele seätud, agga õppetajad jägo omma kõrra sisse ning tallitago tüllitamatta omma õppetamisse ning juhhatamisse ammetit.

14) Need koggodusse liikmed, sedda arm aiab, sago waeste holkandjateks seätud, ja peäle sedda koggodussele palwega nimmetud.

15) Tarto lin sago mitmeks jauts jautud, ja iggauhhe jaule sago keigewähhemalt kaks holkandjat seätud, kellest teine maakeest selgeste kõnneleb.

16) Holkandja mingo neid waesid, kes ehk isje nende jure tullewad ehk neile teiste läbbi sawad kidetud, nende omma maiade sees ihho ning hinge polest waatma, et nemmad selget arru nende ellust saaksid, ja jälle woiksid anda.

17) Holkandjatte waeste waatminne saab tunnistama waesid ollewat nisuggusid, a) kes tööd suggufi ei jõua tehha, b) kes omma tööteggemisse läbbi küllalt leiba ei jõua te-

nida, c) kellele tööd ei ja, et nemmad rahwa seas weel woörad on, d) kes tööd teha ei tahha, e) kes aialt tööd teha ei ja ehk haigusse ehk muu wigga pärrast, f) kes waesed lapsed, g) kes häkkiselt õnnetusse sisse saddanud.

18) Kui hokekandjad waesid leidnud, kes ehk wiggadusse ehk kõhnusse ehk wannadusse pärrast, suggufi tööd teha ei jõua, siis nemmad lähäwad nende suggulaste jure, ja maenitjewad neid, et nemmad wöttaksid omma waeste eest hoolt kanda, jeddawisi, et nemmad neid ehk omma maia sisse wötwad ehk neile kortert hürirwad ehk muido neil ellopaika murretjewad, ja seal neile leiba ning ihho-kattet saatwad. Algga kui waesed koggone ilma sugguwössjata on ehk kui nende sugguwössja issegi ni kõhn, et nemmad omma waeste eest ei ja hoolt kanda, siis hokekandjad murretjewad, et needjammad waesed saaksid waeste maiu sisse wastowötud, ehk hürirwad neile kortert, kus nemmad peälegi weel leiba ning riet sawad. Kui ka se nõu ei sünni, siis jätwad hokekandjad neidsammu waesid sinna, kus nemmyd kõrd on, ja maksawad hürirahha ning murretjewad neile leiba, riet ning puud.

19) Kui hokekandjad waesid leidnud, kes omma tööteggemisse läbbi küllalt leiba tenida ei jõua, siis nemmad nimmetawad neid tööüllewaatjale, ja tööüllewaatja murretseb neile tööd. Kui tööüllewaatja neile tööd ei leia, siis sadetakse neile muud abbi rahha-, leiwa-, riette- ning puu-andmisse läbbi.

20) Kui hokekandjad waesid leidnud, kellele tööd ei ja, et nemmad rahwa seas weel woörad on, siis nemmad nimmetawad neid tööüllewaatjale, ja sesamma sadab neile tööd, ehk aitab neid rahha ning muu asjaga, kunni neile tööd saab.

21) Kui hokekandjad waesid leidnud, kes tööd teha ei tahha, nago on weddelejad, hulkujad, jodikud, siis nemmad neid maenitjewad ning keelwad neile keik abbi, kunni nemmad wötwad tööd teha. Algga kui nemmad sest ei holi, siis hokekandjad andwad neid jenni kui tööta rahwale töömaia ülleseshitakse, kohto üllematte kätte. „Kes ei tahha tööd teha, se ei peage mitte söma.“ 2 Tess. 3, 10.

22) Kui hokekandjad waesid leidnud, kes aialt tööd teha ei ja ehk haigusse ehk muu wigga pärrast, siis nemmad saatwad neile abbi haigusse ehk muu wigga wasto, ja las-

jewad neid ehk abbiliste ehk muu wagga innimeste läbbi kaitsta.

23) Kui hokekandjad waesi lapsi leidnud, siis nemmad saatwad, et nemmad sawad waeste laste maiasse wastowötud ehk wagga ristirahwa jure pantud, kus nende ihho ning hinge eest ustawalt murret petakse, ja neid kaswatakse Isjanda maenitsemisises ning karristamisises. Kui neil lastel wannemaid on, ja wannemad keelwad, neid waeste laste maiasse wimata ehk wagga ristirahwa jure pannematta, siis keeltakse wannematele jälle keik abbi, kunni omma tiggodust ning rummalust mahhajätwad.

24) Kui hokekandjad waesed leidnud, kes häkkiselt õnnetusse sisse saddanud, siis nemmad aitawad neid jeddamaid ni paljo kui igganes võimalik on rahha ning muu asjaga, ja piddawad murret, et peäle jedda ka weel koggodusse liikmette käest neile rahha ning muud abbi korjatakse.

25) Öppetajatte peäle ei tohhi waeste hokekandja ammetit mitte panna, et neile muidogi jubba tööd küllalt teha on. Nemmad juhhatawad neid waesid, kes nende jure tulleswad, hokekandjatte jure, ja maenitjewad ning nomiwad, juhhatawad ning roömustawad neid waesid, kedda hokekandjad nende jure juhhatawad. Peäle jedda kandwad öppetajad isseärallikkult nende waeste eest hoolt, kes ommast waesussest habbenewad.

26) Peäle neid hokekandjaid, kedda iggaühhe linna jao peäle seätakse, wallitsetakse weel koggodusse mehhe- ning naeste- rahwa seast abbilisid, kes ehk ühhe ehk mitme waeste eest isjärralikkult murret piddamad ehk haigid kaitstawad ehk muud tallitust waeste kallal tallitawad.

27) Hokekandmisjel waeste eest on mittu jaggu. Needjammad jaud on: a) töö-saatminne, b) leiwa- ning muu ihhotoidusse-saatminne, c) rahha-hoidminne isjärralikkult rahha-ladiko (laega) läbbi, mis weel tulles seada, et kõhnad innimesjed aegjaste omma koppikat wõiksid kaswamisjeks sinna sisse panda, ja sest abbi sada, kui nemmad wannaks ehk wigga-seks lähäwad, d) haigede kaitminne, e) waeste maiade ning kolide tallitamine, f) waeste rahha jaggamine, ehk arropiddamine sest rahhast, mis koggodussest waestele korjatakse, ja hokekandjatte läbbi waeste kätte antakse.

28) Töö-saatmisje pärrast seätakse tööülle-

waatjat. Temma kae alla pannakse töö- ning kortre-maia, mis weel ehhitada tulleb. Waestele tööd saata, jägo temma holeks, agga temmale lögo ni heäste meeste- kui ka naesterahwas abbiks.

29) Rahha- ning muu ihhodoidusje-jaat- misje pärrast seätakse leiwa-üllewaatjat. Temma annab waestele, mis neile tööteggemisseks tarwis lähhäb, müüb nende tööd, jaggab neile leiba ning ihhotoidust ehk oddawa hinna eest ehk ka ilma hinnata. Temma kae alla pannakse leiwamaia, mis ka weel tulleb ülles- ehhitada. Ka temmale lögo ni heäste meeste- kui ka naesterahwas abbiks.

Rahha hoidmisje isseärralikko rahhaladiko pärrast jame tarwilist jelletust siin omma kõnne otsal andma.

30) Haigede kaitsemisje pärrast ei seäta mitte haigedeüllewaatjat, sepärrast et siin linna- nas linikut ning laatsaretti küllalt on, waid holekandjat wõtwad ommaks murreks, haige waestele abbiliste läbbi tohtert jaata, apteki peält rohto tua, jõuka rahwa käest haigede roga, ihhofattet ning muud tarwidust tallitada. Aptekrid sawad sedda rohtu, mis haige waestele holekandjatte läbbi murretsetakse, pole hinna eest andma, ja tohtredest on teäda, et nemmad ei ühhegi waesele omma abbi ei kela.

31) Waeste maiade ning kolide tallita- misje pärrast tulleb tähele panna, et siin Tartolinnas ammogi abbifoggo (Hilfsverein) on, ja et sesamma abbifoggo ammogi waeste maiu ning koli üllesehhitanu. Issepäinis tul- leb siin weel nimmetada Palmi poiside kool, mis postijama mäe peäl seisab, ja Bekmanni tüddrukude kool, mis sure jöeturro ärel on.

32) Waeste rahha jaggamisje pärrast seätakse rahhaüllewaatjat. Sesamma annab waestele holekandjatte ning üllewaatjatte läbbi rahha jedda möda, kui abbifoggo pea ehk õppetajad nimmetawad.

33) Waeste holekandjattel ning üllewaat- jattel on iggauhhel omma ramat, kuhhu nem- mad waeste nimmet ning luggu, ja rahha ning leiwa jaggamisje arru üllespannewad.

34) Waeste holekandjad ning üllewaatjad, õppetajad ning abbifoggo pea löwad waeste holekandmisje fogguks ehk holefogguks kofku, ja fogguwad keigewähemalt üks furd igga ühhes kuus, waeste holekandmisje asjade pärrast teine teisega nouu piddama. Mis 2 jaggu

heaks fittwad, sellega peab kolmas jaggo ka leppima.

35) Sesamma holefoggo wallitseb omma liikmede seast ennesele peat, kes liikmid kofko- futjub, ja nende nõuupiddamist wallitseb, ning fikkertari, kes keik kirja panneb, mis nõuüks wöetakse, ja sure ramato sisse kirjotab, mis holekandjad ning üllewaatjad omma ramatu- keste sisse pannud. Sedda fõrda on peaks wallitsetud Tarto Jani kirriko wannem õppe- taja Schwartz, ja fikkertariks uniwersiteti ra- matudemaia (pibloteki) fikkertar Rapp.

36) Holefoggo ei wõi muido nõuu piddada kui agga siis, kui iggauhhest linna jaust teine holekandja paigal on. Teine holekandja, kes ei ja tulla, andko omma ramatu omma kaas- holekandja kätte, et se jeddasamma foggule wõiks näidata.

37) Iggaühhe aasta allustussel antakse foggule arru keigest asjast, mis mödalainud aastal waeste holekandmisje polest sündinud.

38) Holekandminne waeste eest ei ja mitte fõrda minnema muido kui agga siis, kui hole- foggo keige asja polest wanna Tarto abbi fog- goga ühte nõuu lööb. Sesamma wanna Tarto abbifoggo seäb holefoggu ning keik temma asju. Temma pallub õppetajaid, et nemmad omma foggoduste seest waeste holekandjaid ning ülle- waatjaid sadaksid, ja õppetajad tewad sellesam- ma palwe möda, nago nüüd jubba sündinud.

39) Et holefoggo ning wanna Tarto abbi- foggo ühte nõuusje teine teisega jääksid, saab wanna Tarto abbifoggo pea ifka ka holefoggo luuliikme ollema. Peäle jedda tulleb faks waes- teholekandjat ning keik kolm waeste üllewaatjat wanna Tarto abbifoggo wallitusje luuliikme- deks wallitseda.

40) Tartolinna jaatakse holekandmisje pärrast waeste eest 12 jauks. Needjammad jaud on:

- I. { a) Lehtwere jaggo.
- { b) Kuninga aia jaggo.
- { c) Kesklinna jaggo.
- { d) Mäe jaggo.
- II. { e) Karlowa jaggo.
- { f) Turroulitsa jaggo.
- { g) Laatsaretti jaggo.
- { h) Jama jaggo.
- { i) Kolitarre jaggo.
- III. { k) Peterburri jaggo.
- { l) Mältsweski jaggo.
- { m) Riwwimeski jaggo.

Et iggaüks neist jaudest selget arru saaks, on Tartolinnast kaart tehtud, mis iggaüks innimenne Tartu linna ramatude, müjatte käest 15 kop. h. r. eest võib sada.

41) Wallitjetud on holekandjatteks:

a) Tschwerre jaule kingeppad Werwendel, Johannson ning Beltser. b) Runninga aia jaule koli õppetajad Lützens ning Krüjer. c) Kesklinna jaule prohweßer Engelhard ning luffsep Loofe. d) Mäe jaule sikkertar Rapp ning noor koli-õppetaja Speht. e) Karlowa jaule tišler Loofe ning prohweßer Krajs. f) Turro- (porri) ulitsja jaule tohter Shults, mõisnik Worestje ning tišlar Heubel. g) Laatsjaretti jaule uriteggia Berh ning pekker (paggar) Böning. h) Jama jaule maalmeister Dberh ning noor kirriko-õppetaja Staffelberh. i) Kolitarre jaule koli-õppetaja Pluumberh ning uriteggia Reh. k) Peterburri jaule tohter Profer ning ellajatte linikumi tallitaja Westberh. l) Mältšiweski jaule sikkertar Raupah ning rätšep Nikolai. m) Kiwšiweske jaule sikkertar Wofs ning kaupmees Blumenbah.

Wallitjetud on üllewaatjatteks:

a) töö-üllewaatjaks kaupmees Silski. b) leiwa-üllewaatjaks kaupmees Keller. c) rahha-üllewaatjaks kaupmees Walter.

42) Rahhakorjamine waeste heaks tallitakse seddawis, et nende käest, kellel sedda armu on, ommast heast waestele jagada, köstrede ehk kirrikowörmündride ehk waeste holekandjatte ehk abbiliste läbbi igga kuu sedda rahha korjatakse, mis nemmad isši töötand, waeste heaks kuu peält anda. Neid andid pannakse korjajattest ramatofešte sisse. Kes tahhab, võib terve aasta jaggu ühhe körraga ärramaksta. Õppetajad palluwad omma koggodusse maia perremehhid, waeste peäle armu heita, ja pannewad andjatte nimmed köstrede ehk kirrikowörmündride ehk waeste holekandjatte ehk abbiliste ramatofešte sisse. — Peäle sedda korjatakse rahha kirrikude sees. — Ka waeste tööst saab mõnne rublakest jama. — Siis saab ka wanna Tartolinnas abbifoggo ommast heast rahhaga abbiks löma. — Wimate sawad eddaspidi nago tännini waggad innimesšed suremaid andid waeste heaks holefoggo kätte andma.

43) Töösaatmisše polest tulleb tähhelepanna, et waese naesterahwale saab tööks antud jama feddramist, kuddamist, omlemist, pessemist, ja waese meesterahwale puu löhhutamist ning ja-

gimist, ulitsade ning homide puhhastamist, aeda harrimist; agga möllemattete jullede kiskmist, mattide palmitamist, kormi teggemist. Töö- ning kortremaiaks saab esfiteks Shultsi maia ollema. Töö jaggamist ja tööriistade murretsemist sawad tööüllewaatja ning temma abbilised tallitama.

45) Leiwa saatmisše pärrast saab maia aitade keldrede ning puufuridega murretsetud jama. Leiwa ning muud toidusse asja korjatakse kigituste läbbi ehk ostetakse ka selge rahha eest. Waesed, kellel leiba pudub, sawad holekandjatte käest leiwa-tähte, seddamöda kui abbifoggo pea ning õppetajad heaks kiitwad. Selle tähhega lähhawad leibaüllewaatja ehk temmast nimmetud pekkre jure, ja wötwad temma käest omma jaggu leiba. Köhnadele antakse leiwamaiaš toidust oddawa hinna eest. Waesed, kes woiwad tööd tehha, sawad leiwamaiaš, mis neile tööteggemisšeks tarwis lähhab.

45) Rahhahoidmisše isšeärralik rahhaladif saab seätud sama, ni pea kui igganes wöimalik on. Kes jõuab, panneb omma koppikakest ehk rublakest sinna sisse, ja saab omma wanna ea sees ehk önnetusse aial sedda kassuga jälle omma kätte taggasi.

46) Mis wanna Tartolinnas abbifoggo jenni aiani waeste heaks annud ning teinud, saab temma nüüd holekoggule andma ning jätma.

47) Kohtoulemad sawad holekoggule nimelt üllesandma, mis waesed nende käesti kuu ehk aasta peält sawad, ja kes need waesed on.

48) Holefoggo kannab hoolt nende waeste eest, kes Tartu linnas ellawad. Waesed, kes maalt linna tullewad kerjama ning santima, sawad male taggasi sadetud. Maria koggodusse kirriko-waestele antakse lubba kirriko ukse ees kerjada, agga linna ulitsatte möda nemmad ei tohhi mitte kerjada. Ükski innimenne ärra andko mitte kerjajale ommast käest ei keigewähematgi andet, sest linna waesed sawad omma abbi holefoggo käest, ja maawaesed omma walla aita ning mõija käest. Peälegi saab Jummalala abbiga ka maawaestele holefoggu seätama, ni pea kui tarwis ning wöimalik on.

Seddajamma Tartolinnas koggodusse nõuandmist, kuis linna waeste eest tulleks hoolt kanda, võib iggaüks, kes tahhab, Tartolinnas trükkia H. Laakmanni ehk Tartu Maria õppetaja, praoski A. Willigerode käest 2 koppika eest sada.